

VALOAREA JURIDICĂ A LIBERTĂȚII CONTRACTUALE ÎN DREPTUL ROMÂN ȘI FRANCEZ

Asist. Univ. Drd. Gîrleșteanu George

Le concept de "liberté contractuelle" entendu comme la possibilité de toute personne, de contracter ou non, d'agir du point de vue contractuel, acquiert au niveau de la loi une grande importance. En fonction de la valeur que la loi accorde a ce concept juridique -droit subjectif civil ou liberté fondamentale- la protection juridique de la liberté contractuelle peut être plus vaste ou plus restreinte, la sphère des limitations et des contacts que l'exercice de ce droit puisse subir dépendant directement du type de protection vouée. Dans le droit roumain, la liberté contractuelle bénéficie d'une protection juridique réalisée par la voie du juge ordinaire, ayant seulement une valeur de droit subjectif civil, protection plus faible que celle réalisée dans le droit français par l'intermédiaire du juge constitutionnel, ou celle-ci jouit d'une valeur constitutionnelle, pouvant être ainsi défendue même contre l'état.

1. Definirea conceptului de libertate contractuală. a) Doctrina juridică română. Literatura juridică de specialitate română ne oferă o serie de definiții succinte ale conceptului de libertate contractuală ce presupun în esență aceleași coordonate: libertatea contractuală constă într-o posibilitate abstractă circumscrisă de cadrul legal de care dispune atât persoana fizică, cât și persoana juridică, pe de o parte de a contracta, adică de a se angaja într-o relație contractuală prin crearea raportului contractual, contractul, stabilirea conținutului efectiv al acestui raport, iar pe de altă parte de a nu contracta, adică de a refuza a se angaja într-un raport contractual determinat.

Astfel, profesorul Ioan Albu considera¹ că „libertatea contractuală constă în posibilitatea pe care persoanele fizice și juridice o au, conform legii, de a crea contracte și de a le stabili conținutul”. Un alt autor român² afirma că „libertatea contractuală se poate manifesta prin posibilitatea de a încheia un contract astfel cum părțile o doresc, dar și prin refuzul de a contracta”. De asemenea, într-o definiție generală se apreciază³ că actualmente „libertatea contractuală constă în dreptul subiectiv de acționa pe tărâm contractual, în conformitate cu dreptul obiectiv și în limitele prevăzute de acesta”.

După cum se poate observa și după cum de altfel precizăm și în începutul acestui demers aceste definiții, aproximativ identice în ceea ce privește conținutul, reprezintă doar o conturare simplă și preliminară a conceptului de libertate

¹ Ioan Albu, *Libertatea contractuală*, Revista Dreptul, nr.3/1993, București, p.29.

² Gabriel Olteanu, *Autonomia de voință în dreptul privat*, Ed. Universitaria, Craiova, 2001, p.49.

³ Ion Dogaru, Pompil Drăghici, *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*, Ed. All Beck, București, 2002, p.44.

contractuală, concept a cărui dezvoltare pe larg și determinare a consecințelor sale normative urmează a fi făcută în continuare.

b) Curtea Constituțională română. De dată recentă și fără doar și poate prezentând o importanță deosebită în planul dreptului român, trebuie menționată și reținută și definiția oferită de instanța constituțională română conceptului de libertate contractuală.

Trebuie precizat încă de la început faptul că, deși este vorba de o referire a Curții Constituționale, printre atribuțiile sale principale numărându-se și soluționarea problemelor de contencios constituțional, mai ales în ceea ce privește protecția și garantarea drepturilor și libertăților fundamentale cu valoare constituțională, în concepția Curții libertatea contractuală nu este decât o libertate a cărei natură este doar legală, și nu constituțională, însă asupra consecințelor ce rezultă din acest fapt vom reveni și ne vom referi mai pe larg ulterior în cadrul acestei expuneri.

Astfel, prin **Dec.nr.365 din 5 iulie 2005** ni se oferă actuala definiție am putea spune constituțională, deși după cum precizam în accepțiunea Curții această libertate nu are valoare constituțională: *“libertatea contractuală este posibilitatea recunoscută oricărui subiect de drept de a încheia un contract, în înțelesul de mutus consensus, de produs al manifestării sale de voință convergentă cu a celeilalte sau celorlalte părți, de a stabili conținutul acestuia și de a-i determina obiectul, dobândind drepturi și asumându-și obligații a căror respectare este obligatorie pentru părțile contractante”*.

2. Concepțiile juridice și filozofice cu privire la libertatea contractuală.

a) Preliminarii. Apariția conceptului de libertate contractuală se produce ca un rezultat direct al gândirii juridice medievale care aflată sub influența preceptelor dreptului natural considera inițial că această libertate reprezintă un drept natural, permanent și imuabil, pentru ca ulterior să fie percepută ca un corolar juridic al teoriei autonomiei de voință⁴.

b) Teoria autonomiei de voință. Curentul individualist ce impregnează gândirea secolului al XVII-lea și care are drept premiză și scop un anumit gen de liberalism, și anume liberalismul total, conduce la fundamentarea în plan juridic, a dreptului civil mai exact, a principiului autonomiei de voință, având ca reprezentanți de marcă pe J.J.Rousseau și I.Kant⁵.

Concepțiile celor doi autori conduc la fundamentarea și sistematizarea contractului social și a ideii de stare de natură care în esență se transpun prin ideea că oamenii se nasc liberi dar că la un moment dat, prin intermediul unui pact, din acord liber de voință, ei consimt la abandonarea unei părți din drepturile lor, din

---

⁴ Ioan Albu, *op.cit.*, p.30; Ion Dogaru, Pompil Drăghici, *op.cit.*, p.42, P. Durliac, J de Malafosse, *op.cit.*, p. 99-100; A.Weill, *Droit civil.Introduction générale*, Ed. Dalloz, Paris, 1973, p.52-53.

⁵ a se vedea în acest sens J.J.Rousseau, *Contractul social*, Ed. Științifică, București, 1957; I.Kant, *Întemeierea metafizică a moravurilor. Critica rațiunii practice*, Ed. Științifică, București, 1972.

libertatea lor, către colectivitate, pentru a beneficia de avantajele vieții sociale⁶. Practic, întregul edificiu social se fundamentează și se centrează pe individ și pe voința autonomă a acestuia. Deci, avem de-a face, în lumina teoriei contractului social, cu două tipuri de voință, și anume: pe de o parte, voința generală, ce constă în limitările impuse voințelor particulare pentru realizarea unei relative coexistențe sociale, iar pe de altă parte, voința individuală, a carei sferă de autonomie cuprinde orice manifestare liberă a voinței în orice domeniu al vieții umane, limitată numai de prescrierile de ordin imperativ ale legii⁷. Raportul dintre două tipuri de voință se arată ca un raport regulă-excepție, voința individuală fiind regula, iar voința generală constituind excepția, astfel că statul este „îndatorat să mențină această relație și să garanteze coexistența celor două voințe”.

Chiar dacă actualmente, după cum vom evidenția ulterior, teoria autonomiei de voință pare a fi depășită de realitățile contemporane, importanța acesteia rămâne considerabilă mai ales datorită faptului că în plan economic a condus la liberalismul economic (*laisser faire, laisser passer*) ce impune la rândul său complementul acestuia în plan juridic, libertatea contractuală (*laisser faire, faiser contracter*)⁸. Omul este în esență liber și nu poate fi supus unei obligații decât prin propria sa voință.

Ideile rezultate din teoria autonomiei de voință pornind de la conceptul generic de libertate în materie contractuală sunt următoarele: - libertatea de a interacționa sau nu din punct de vedere contractual; - libertatea modalităților concrete de contractare, importantă fiind existența acordului dintre voințe și nu forma în care se exprimă acestea; - libertatea conținutului dat de părți contractului, având o importanță scăzută faptul existenței sau nu și a unui echilibru între drepturile și obligațiile contractanților.

Principiul autonomiei de voință presupunea faptul că contractul se bazează numai pe voința exclusivă a celui care se angajează contractual, nimic neputând, în principiu, să-i aducă atingere. Faptul că voința în materie contractuală este autonomă înseamnă că voința contractanților și numai ea singură conduce la crearea contractului și la toate efectele rezultate direct din acesta. Deci, contractul își trage forța obligatorie exclusiv din voința părților⁹. Voința umană este elementul esențial al contractului, părțile suportând efectele propriilor voințe¹⁰.

Aplicată regimului juridic al contractului, teoria autonomiei de voință conduce la postularea a trei principii fundamentale: principiul libertății contractuale (individul fiind liber să contracteze sau nu alegându-și partenerul și determinând singur conținutul contractului, consimțământul constituind un element esențial în formarea contractului), principiul forței obligatorii a contractului (voința exprimată liber de a fi legat printr-un contract se răsfrânge asupra părților în modalitatea în

⁶ George Burdeau, *Droit constitutionnel*, Ed. L.G.D.J., Paris, 1984, p.133 în Dan Claudiu Dănișor, *Drept Constituțional și Instituții Politice. Teoria Generală*, vol.I, Ed. Sitech, Craiova, 2006, p.85.

⁷ Ioan Albu, *op.cit.*, p.31.

⁸ *Ibidem*.

⁹ a se vedea Valerie Toulet, *Droit Civil. Les Obligations*, Ed. Paradigme, Orléans, 2004, p.16-17; Yvaine Buffelan-Lanore, *Droit Civil*, 7 éd., Ed. Armand Colin, Paris, 2000, p.20-21.

¹⁰ Gabriel Olteanu, *op.cit.*, p.32.

care acestea au convenit) și principiul efectului relativ al convențiilor (contractul obligă doar părțile care și-au exprimat voința în acest sens, nimeni neputând fi obligat la ceva la care nu a scris)¹¹.

După cum se poate observa teoria autonomiei de voință în materie contractuală promova un anumit gen de libertate contractuală, o libertate totală, absolută, acest gen de „libertate sălbatică”, prin excesele sale, având consecințe nefaste asupra societății umane în domeniile economic și social, ceea ce a impus o reconsiderare a conceptului și o cădere într-un con de umbră a teoriei în cauză dictate de necesitatea existenței unui dirijism contractual statal pentru refacerea echilibrului general contractual perturbat, dar nu cu scopul înlocuirii libertății contractuale, ci ca o completare pentru a asigura o protecție minimă tuturor membrilor societății¹².

c) Concepția contemporană. Teoria autonomiei de voință, inspirată de individualismul ce a marcat pregnant gândirea filozofică din secolele trecute, a fost transformată de realitățile actuale într-un veritabil mit sau chiar dogmă, numeroși autori de drept chiar negând acestei teorii posibilitatea de a mai da seamă și a mai fundamenta libertatea contractuală, datorită restrângerilor tot mai ample pe care le-a suferit și le suferă această libertate, care, reamintim, ca și corolar al autonomiei de voință nu ar fi trebuit să comporte limitari, singure părțile contractante stabilind sfera și conținutul acesteia în fiecare caz particular potrivit propriei voințe.

A fost avansată chiar și ideea că momentul conceptualizării autonomiei de voință de către doctrina juridică, și practic momentul apariției expresiei în sine, este de dată relativ recentă, plasat la sfârșitul secolului 19, și producându-se ca un rezultat direct al apariției primelor semne de amenințare ale principalei sale consecințe –libertatea contractuală– ce constau în dezvoltarea unor noi tipuri de contracte, diferite de contractul clasic negociabil, contractele de adeziune¹³. Practic, rolul voinței s-a diferențiat de la o categorie la alta de contracte astfel încât, sub aspect volițional, „are loc o trecere de la voința creatoare la voința formal-creatoare de contracte”¹⁴.

Contractul clasic, tradițional, avut în vedere de redacția Codului civil francez de la 1804, și care reprezintă o operație tip „în care două persoane de situație juridică identică și putere economică egală expun și discută într-o dezbateră liberă pretențiile pe care și le opun, fac concesii reciproce și sfârșesc prin a încheia un acord în care au chibzuit toți termenii și care este expresia veritabilă a voinței lor comune”¹⁵, a fost urmat de apariția unei noi categorii de contracte, cele de adeziune, redactate unilateral doar de una din părți, fiind definite printr-o „voință unilaterală, ce fixează economia contractului în care unul din elementele sale,

¹¹ Marie-Laure Izorche, *La liberté contractuelle*, în Remy Cabrillac, Marie-Anne Frison-Roche, Thierry Revet, *Libertes et droits fondamentaux*, Dalloz, Paris, 2001, p.654.

¹² Ion Turcu, Liviu Pop, *Contracte comerciale*, vol.I, Ed. Lumina Lex, 1997, p.15.

¹³ V. Ranouil, *L'autonomie de la volonté: Naissance et évolution d'un concept*, Travaux de l'Université de Paris II, 1980 în Marie-Laure Izorche, *op.cit.*, p.656.

¹⁴ Ioan Albu, *op.cit.*, p.30.

¹⁵ E. Gounot, *Le principe de l'autonomie de la volonté en Droit privé*, Thèse Dijon, 1912, p.13 în Pascal Lokiec, *Contrat et Pouvoir*, Ed. L.G.D.J, Paris, 2004, p.59.

voința aderentului, nu intervine decât pentru a da eficacitate juridică acestei voințe unilaterale”¹⁶.

Deci, se poate observa o mare diferență între cele două categorii de contracte, primele în esență contracte negociabile, iar celelalte nenegociabile, contractul de adeziune devenind un contract în care „consimțământul uneia din părți este o simplă acceptare a condițiilor impuse prin puterea alteia”¹⁷, și în care libertatea contractuală devine „unilaterală, nefuncționând decât în profitul celui mai puternic”. Marea majoritate a contractelor folosite în prezent sunt contracte în care toate clauzele și modalitățile se stabilesc doar de una dintre părțile contractante, cealaltă neavând decât dreptul de a opta între a accepta sau refuza încheierea respectivului contract.

Importanța contractului clasic, nenumit, rezultat direct al teoriei autonomiei de voință, rămâne în continuare considerabilă, chiar dacă unul din postulate sale înglobat de celebra expresie „*Qui dit contractuel dit juste*”¹⁸ (*Tot ce este contractual este just*)¹⁹ se arată iluzoriu în contextul noii categorii de contracte majoritar folosite, reglementarea de către legiuitor prin norme imperative a contractelor de adeziune în vederea realizării unei echivalențe de prestații contractuale sau chiar a unei generale protecții sociale devenind o necesitate. În continuare însă, domeniul contractelor nenumite oferă un inepuizabil rezervor de libertate, în toate sferile încă neexploatare de legislator imaginația practicii reînnoindu-se fără încetare iar libertatea găsimu-și exercițiul necesar²⁰.

Totuși importanța principiului autonomiei de voință nu poate fi negată, înșiși autorii primelor coduri civile moderne referindu-se indirect și fundamentându-și astfel prescrierile în funcție de acesta. Astfel, Codul civil francez de la 1804 dăscune în art.1134 al.1 faptul că „Convențiile legal formate țin loc de lege celor care le-au format”, iar Codul civil român de la 1866 prescrie, în mod asemănător, în art.969 al.1 că „Convențiile legal făcute au putere de lege între părțile contractante”. Autonom este cel care se guvernează după propriile legi, acest lucru rezultând chiar din semantica cuvântului care, de origine greacă fiind, comportă îmbinarea a doi termeni: *authos* (însuși, propriu) și *nomos* (lege). Deci, este evident că principiul autonomiei de voință, principiu fundamental de organizare socială ce traversează timpul, răzbate din cele două texte de lege citate, fundamentale în materia contractelor.

3. Principiul libertății contractuale văzut la posibilitate abstractă a persoanei de a acționa în plan contractual. a) Posibilitate abstractă. După cum

¹⁶ G. Berlioz, *Le contrat d'adhésion*, Ed. L.G.D.J, 1973, p.13 în Pascal Lokiec, *op.cit.*, p.60.

¹⁷ G. Ripert, *Les forces créatrices du droit*, Ed. L.G.D.J, Paris, 1955, p.271 în Pascal Lokiec, *op.cit.*, p.61.

¹⁸ Alfred Fouillée, *L'idée moderne du droit*, 2 éd, 1883, p.187, în Pascal Lokiec, *op.cit.*, p.59.

¹⁹ Voința liberă concură la realizarea justiției, un debitor neputând invoca injustețea unei obligații atât timp cât el a consimțit liber la aceasta. Fiecare individ în parte reprezintă cel mai bun apărător al propriului interes, singurul pericol existent fiind acela ca partea contractantă să nu sacrifice interesul altuia - Gabriel Olteanu, *op.cit.*, p.32.

²⁰ Marie-Laure Izorche, *op.cit.*, p.661.

precizam anterior libertatea contractuală se referă la o posibilitate abstractă a persoanei de a acționa în plan contractual. Astfel, libertatea contractuală apare practic ca „libertatea de a fi legat” a unei persoane de o alta prin intermediul unui instrument juridic, contractul, adică un acord de voință ce crează obligații în sarcina părților, ceea ce la prima vedere poate apărea ca un paradox determinat de alăturarea a doi termeni opuși în esență: libertate-legare. Pentru a avea sens, expresia ce desemnează în cel mai simplu mod libertatea de a aliena o parte din libertate, trebuie să aibă un postulat care să o fundamenteze, iar acesta nu poate fi decât autonomia de voință: persoana nu poate fi constrânsă decât printr-o legătură pe care a vrut-o și numai în măsura a ceea ce a vrut. Deci, autonomia de voință implică libertatea contractuală²¹.

Fără îndoială că, oricare ar fi natura pe care am considera-o că o are această libertate, legală sau constituțională, libertatea contractuală trebuie înțeleasă ca o libertate relativă și nu absolută, și al cărui exercițiu efectiv poate suferi anumite limitări dar care să nu aibă drept rezultat atingerea însei a esenței acesteia.

b) Temei reglementativ. În dreptul român, principiul libertății contractuale răzbate din mai multe texte de lege: Codul civil de la 1866 prin art.5 - „Nu se poate deroga prin convenții sau prin dispoziții particulare de la legile care interesează ordinea publică și bunele moravuri”, art.966 - „Obligația fără cauză sau fondată pe o cauză falsă, sau nelicită, nu poate avea nici un efect”, art.968 - „Cauza este nelicită când este prohibită de legi, când este contrarie bunelor moravuri și ordinii publice”, art.969 al.1 - „Convențiile legal făcute au putere de lege între părțile contractante”; Decretul 31/1954 privitor la persoanele fizice și juridice, Decretul-Lege 66/1990 privind organizarea și funcționarea cooperăției meșteșugărești, Decretul-Lege 67/1990 privind organizarea și funcționarea cooperăției de consum și de credit, Legea nr.31/1990 cu privire la societățile comerciale, Legea nr.15/1990 cu privire la reorganizarea unităților economice de stat ca regii autonome și societăți comerciale, Legea nr.36/1991 privitoare la societățile agricole și alte forme de asociere în agricultură. Potrivit cadului actual legal, persoanele vor putea încheia atât contracte numite, adică prevăzute chiar în lege, dar și contracte nenumite, nereglementate, sau vor putea să combine cele două tipuri de contracte.

Dintre toate aceste texte de lege ce consacră principiul libertății contractuale trebuie să acordăm o atenție deosebită art.969 alin.1 ce constituie dreptul comun în materia contractelor, articol care, după cum precizasem anterior, este o copie fidelă a art.1134 alin.1 din Codul civil francez de la 1804.

În primul rând trebuie observată și analizată analogia făcută de redactorii codului civil între contract, ca act juridic ce crează obligații pentru părți, și lege, ca act statal, instrument de exercitare a suveranității: contractul este legea părților, dispune practic art.969.

Modalitatea de încheiere a contractului și procesul legislativ prin care ia naștere legea comportă în esență situații asemănătoare: în ambele cazuri avem de-a face cu un exercițiu de voință -voința particulară sau voința legislativă-, voință ce

---

²¹ *Ibidem*, p.651.

proclamă de altfel autonomia. Contractul se prezintă ca un proces creator de norme, o procedură specifică de creare de efecte juridice, neprezentând din acest punct de vedere în raport cu normele legale decât o diferență de formă. „Contractul fabrică legea universală a relațiilor între indivizi”²². În ordinea juridică, norma contractuală se găsește pe un eșalon secund raportat la norma legală, deci s-ar putea afirma că contractul își trage puterea sa din autorizarea pe care legea, care îi este superioară, i-o conferă. Forța sa obligatorie n-ar exista decât prin lege și pentru lege, și doar în spațiul lăsat liber de aceasta, prin delegarea primită de la aceasta²³.

Deci, dacă ne-am întreba de ce oare contractul obligă, conform raționamentului anterior, am putea fi tentați să răspundem prin a afirma că acest lucru se întâmplă deoarece legea o vrea și numai în măsura în care aceasta o vrea.

Și totuși această concluzie nu poate fi primită, fiind periculoasă și inexactă, din mai multe motive: în primul rând conduce la negarea teoriei autonomiei de voință; în al doilea rând este periculoasă deoarece, în ipoteza în care se lasă în mâinile legii statale principiul obligării contractuale, s-ar crea o dependență a forței sale de considerațiile politice existente la un moment dat în stat; și, în al treilea rând se arată inexactă, datorită faptului că, din punct de vedere istoric, contractul precede legea și pentru că există chiar domenii ale dreptului, cum ar fi de exemplu relațiile contractuale internaționale, în care contractul este obligatoriu chiar fără a avea drept suport legea²⁴.

c) „Legea contractuală”. Concluzionând în ceea ce privește această relație între contract și lege furnizată de Codul civil, putem spune că trebuie evitată această analogie între legea statală și legea contractuală, deoarece a doua are o altă natură. S-ar putea spune, că „legea” ca și expresie utilizată de art.1134 din Codul civil francez și art.969 din Codul civil român, semnifică mai degrabă o măsură, un principiu de repartitie sau de conduită, lege în sens psihic sau matematic, „legea părților, departe de a constitui o normă constrângătoare, este înainte de toate o regulă ce permite de a atribui fiecărui contractant dreptul său”²⁵. Deci, „legea contractuală” este obligatorie pentru că exprimă o „judecată asupra căreia părțile s-au pus de acord, acest acord fiind cel mai bun mijloc, în ordinea umană de a deveni rațional”²⁶. Astfel, cele două articole fondatoare ale dreptului civil al contractelor francez și român pot fi citite în următoarea manieră: „*convențiile, cu condiția încheierii lor valabile, reprezintă măsura obligațiilor reciproce ale părților*”.

---

²² Laurent Aynes, *Loi et contrat. Le contrat, loi des parties*, Cahiers du Conseil constitutionnel nr.17, 2004, p.2, la <http://www.conseil-constitutionnel.fr>.

²³ *Ibidem*.

²⁴ Contractul internațional nu are obligativitate în virtutea unei legi, ci pentru că comunitatea internațională de state recunoaște acordului de voință un efect obligatoriu. În eventualitatea stabilirii unei legi naționale pentru reglementarea conținutului unui contract, acest lucru se produce ca o alegere de comun acord a respective legi de către părțile contractante, acesta fiind chiar sensul principiului autonomiei de voință.

²⁵ J-P Chazal, *De la signification du mot loi dans l'article 1134, alinéa 1er du code civil*, RTD civ., 2001, p.265.

²⁶ Laurent Aynes, *op.cit.*, p.3.

De asemenea, „legea contractuală” se impune a fi respectată de către legea statală deoarece proveniența primeia poate fi considerată de natură supralegislativă, și anume dreptul fundamental al omului de a se guverna prin voința proprie, adică libertatea individuală, care, atât în dreptul român, cât și în cel francez, are valoare de drept fundamental ce se bucură de consacrare și protecție constituțională²⁷, instanța constituțională franceză achiesând la acest fapt și instituind obligația pentru legislator de a nu aduce atingere „*economiei convențiilor și contractelor legal încheiate*”²⁸, poziție care, după cum vom evidenția ulterior, nu este urmată și de Curtea noastră constituțională. „Legea statului trebuie în principiu să respecte contractul, așa cum se înclină în fața drepturilor omului”.

Contractul devine astfel obligatoriu și generează efecte juridice nu pentru că așa vrea legea, ci pentru că el rezultă din exercitarea unui drept fundamental care se impune legislatorului²⁹.

Acest lucru nu înseamnă că libertatea contractuală devine intangibilă și că exercițiul acesteia nu poate fi limitat prin legea statală, însuși Codul civil și Constituția prevăzând această posibilitate, dar numai în anumite situații și pentru anumite motive determinate expres. Legea etatică poate și trebuie să stabilească un minim de condiții obligatorii ce trebuiesc respectate pentru a putea încheia un contract în scopul asigurării unei „ordini” și a unui „echilibru” la nivelul societății umane. Astfel, libertatea contractuală este o libertate relativă ce comportă anumite limitări necesare, cele mai importante și de altfel limitele generale referindu-se la capacitate³⁰, consimțământ³¹ (manifestarea hotărârii de a încheia un act juridic), cauza actului juridic³² (scopul concret urmărit prin încheierea actului respectiv), ordinea publică și bunele moravuri³³.

---

²⁷ art.23 din Constituția României din 2003 și art.4 din Declarația Drepturilor omului și cetățeanului din 28 august 1789, actualmente Preambulul Constituției franceze din 1958.

²⁸ Dec.nr.98-401 din 10 iunie 1998, Consiliul Constituțional francez.

²⁹ Laurent Aynes, *op.cit.*, p.3; alți autori au optat pentru o variantă contrară considerând că fundamentul principiului libertății contractuale constă în recunoașterea de lege a puterii generatoare de efecte juridice a voinței subiectelor de drept – Vasile Pătulea, *Principiul libertății contractuale și limitele sale*, Revista Dreptul, nr.10/1997, București, p.24-26.

³⁰ art.949 Codul civil român: “Poate contracta orice persoană ce nu este declarată necapabilă de lege”, art.950: “Necapabili de a contracta sunt: minorii, interzișii, și în genere toți acei cărora legea le-a prohibit oarecare contracte”.

³¹ art.953 Codul civil român: “Consimțământul nu este valabil când este dat prin eroare, smuls prin violență sau surprins prin dol”, astfel încât manifestarea de voință poate produce efecte juridice doar dacă a fost liberă și conștientă, adică reală, și nealterată printr-un viciu de consimțământ – Gheorghe Beleiu, *Drept civil român*, Ed. Universul Juridic, București, 2001, p.132, Gheorghe Boroi, *Drept civil.Parte generală*, Ed. All Beck, București, 1999, p.168, Sevastian Cercel, *Introducere în dreptul civil*, Ed. Didactică și Pedagogică, R.A., București, 2006, p.149.

³² art.966 Codul civil român: “Obligația fără cauză sau fondată pe o cauză falsă, sau nelicită, nu poate avea nici un efect”, art.968: “Cauza este nelicită când este prohibită de legi, când este contrarie bunelor moravuri și ordinii publice”.

³³ art.5 Codul civil român: „Nu se poate deroga prin convenții sau prin dispoziții particulare de la legile care interesează ordinea publică și bunele moravuri”; art.6 Codul civil francez: „Nu se poate deroga, prin convenții particulare, de la legile ce interesează ordinea publică și bunele moravuri”.

Un alt aspect ce se impune analizat rezultă tot din faptul contractului de a se constitui în legea părților, și anume în ce constă forța obligatorie a acestuia. Astfel, în principiu, efectele ce rezultă din contract nu ar putea fi decât relative, neprivind decât părțile³⁴ a căror voință concordantă a condus la nașterea contractului (principiul relativității efectelor contractului), iar obligațiile asumate nu ar putea fi cenzurate în sensul renunțării la executarea acestora decât tot printr-un acord de voință al părților, niciuna din părți neputând desființa contractul cu de la sine putere (principiul irevocabilității contractelor). Lucrurile în realitate nu se prezintă întocmai.

d) „Res inter alios acta allis neque nocere neque prodesse potest” și principiul libertății contractuale. În ceea ce privește relativitatea efectelor contractelor principiul ar fi simplu: contractul va produce efecte juridice doar înlăuntrul cercului contractual, numai vis-a-vis de părțile contractante³⁵. Și totuși există situații juridice în care efectele legii contractuale devin sau pot deveni opozabile și altor persoane, constituindu-se astfel în excepții de la principiul în discuție. Astfel se prezintă instituția juridică a stipulației pentru altul, excepție reală de la principiu, ce presupune nașterea unui drept în beneficiul unei terțe persoane, efect al încheierii contractului între părți, deși acesta nu este parte în contract. De asemenea, deși poziția terților față de contract este redată în principiu prin adagiul latin *res inter alios acta allis neque nocere neque prodesse potest* (terților contractul nici nu le profită, dar nici nu le dăunează), totuși, aceștia, în anumite cazuri, nu vor putea ignora contractul pe considerentul faptului de a fi străini acestuia: contractele ce consacră drepturi reale datorită caracterului acestor drepturi de a fi absolute și astfel opozabile *erga omnes*, instituie pentru toți obligația generală de a nu le aduce atingere; în același fel, împiedicarea executării unor drepturi de creanță rezultate din contracte atrage răspunderea terților lezionari pentru prejudiciile cauzate părților. O altă situație de acest gen întâlnită este și situația avânzilor-cauză, care, nefiind părți sau terți la contract, acesta le va profita fiindu-le opozabil: moștenitorii universali și cu titlu universal, creditorii chirografari.

Cât privește irevocabilitatea contractului trebuie avut în vedere în primul rând faptul că legea contractuală ce leagă părțile reprezintă în fapt o promisiune de comportament individual a cărei efectivitate depinde adesea de circumstanțe exterioare acordului însuși de voință³⁶. Principiul are în vedere ideea că un contract nu poate fi desființat decât prin acordul de voință al părților. Prin excepție, sunt întâlnite situații juridice în care contractul numai este revocat astfel cum fusese de altfel și încheiat –prin acordul ambelor părți- ci prin exprimarea voinței unei singure părți³⁷: contractele cu durată nedeterminată; încetarea existenței unui

³⁴ art.973 Codul civil român: “Convențiile n-au efect decât între părțile contractante”; art.1165 Codul civil francez: “Convențiile nu au efect decât între părțile contractante”.

³⁵ Ion Dogaru, Pompil Drăghici, *op.cit.*, p.139.

³⁶ Laurent Aynes, *op.cit.*, p.4.

³⁷ a se vedea pentru dezvoltări Ion Dogaru, Pompil Drăghici, *op.cit.*, p.139.

element esențial în ceea ce privește contractul; în contractele cu executare succesivă odată cu apariția unui fenomen de forță majoră etc.

De asemenea, trebuie văzut care sunt efectele ce rezultă din raportarea legii contractuale, contractul ce leagă părțile, la instituția judecătorească. Forța legii contractuale poate fi transpusă prin irevocabilitatea judiciară a contractului, adică prin imposibilitatea pentru judecător de a modifica acordul de voință exprimat în clauzele contractuale de către părți. Deci, în eventualitatea unui conflict juridic apărut între părți, judecătorul va fi ținut să fie ținut de „legea contractuală”, el neputând în principiu să aducă atingere conținutului contractului. Și totuși, cadrul legal contractual pare să deschidă în mod natural o porțiță judecătorească în ceea ce privește posibilitatea legală indirectă acordată acestuia de a interpreta (proces creativ) clauzele contractuale pentru a descoperi ceea ce părțile rațional și efectiv au vrut - art.970: „Convențiile trebuie executate cu bună-credință. Ele obligă nu numai la ceea ce este expres într-însele, dar la toate urmările, ce echitatea, obiceiul, sau legea dă obligației, după natura sa”(Codul civil român); art.1135: „Convențiile obligă nu numai la ceea ce este exprimat în ele, dar de asemenea la toate urmările, ce echitatea, obiceiul sau legea dau obligației după natura sa”(Codul civil francez). Astfel, s-ar putea afirma astăzi că, prin prisma obligației legale de executare a convențiilor cu bună-credință, judecătorul poate „neutraliza sau remodela, indirect, legea contractuală”³⁸, această gen de activitate judiciară putând și trebui să fie primită atât timp cât nu este ostilă, și în fapt este favorabilă însăși legii contractuale.

e) „Ordinea publică contractuală” și caracterul relativ al libertății contractuale. După cum precizasem anterior, libertatea contractuală este o libertate relativă care, potrivit reglementărilor legale, își vede limitat exercițiul în principal pentru cauze ce țin de apărarea ordinii publice și bunelor moravuri (art.5 Codul civil român și art.6 Codul civil francez).

Se poate vorbi astfel de o ordine publică contractuală ce impune anumite limite în ceea ce privește posibilitatea de încheiere a anumitor contracte și de către anumite persoane, scopul fiind acela de asigurare a unei protecții a unor valori sociale (ordinea publică de protecție). S-a afirmat astfel că „ordinea publică și contractul conduc o existență paralelă; ambele își găsesc rațiunea de a fi în autonomia de voință, una limitând-o, iar alta tragându-și izvorul din ea. Dar când chiar și contractul se detașează de autonomia de voință, ordinea publică continuă să controleze contractul”³⁹.

Din punct de vedere normativ ordinea publică apare prin intermediul normelor juridice imperative edictate în vederea protejării unor valori politice, sociale și economice, adică un ansamblu de reguli juridice stabilite de legislator în interesul vital al societății și pentru asigurarea în primul rând a respectului unei exigențe sociale fundamentale, „buna funcționare a instituțiilor indispensabile

---

³⁸ Laurent Aynes, *op.cit.*, p.5.

³⁹ Ph. Malaurie, *L'ordre public et le contrat*, Ed. Matot-Braine, Paris, 1953, p.19 în Pascal Lokiec, *op.cit.*, p.58.

societății”⁴⁰. Astfel, o lege este de ordine publică atunci când interesează mai direct societatea decât individul, corespunzând practic afirmării unei supremații a societății asupra acestuia din urmă⁴¹ în vederea asigurării unui echilibru la nivel social.

Ordinea publică urmărește apărarea instituțiilor esențiale ale societății împotriva încălcărilor ce pot fi aduse de contractanți, traducându-se prin interdicții impuse prin normele imperative⁴². Astfel, avem de-a face cum ceea ce a fost denumită ordine publică de protecție compusă din ansamblul de reguli imperative adoptate de legislator în vederea protejării unei părți considerată într-o situație de slăbiciune într-un raport contractual⁴³. Este vorba de asigurarea protecției contractanților „aflați într-o poziție de inferioritate astfel încât exercițiul propriei lor voințe nu le mai poate garanta justiția contractuală”⁴⁴, în acest sens, „pentru a corija acest dezechilibru, legea impune, sau interzice, anumite prevederi pe care cel mai puternic contractant ar fi putut, fără autorizarea legii, să le refuze sau să le impună, după caz”⁴⁵.

Practic, ordinea publică de protecție își propune drept obiectiv restabilirea echilibrului „puternic-slab”, acest fapt, raportat la libertatea contractuală, traducându-se prin reglementarea imperativă de către legislator a conținutului anumitor contracte precum: contractul de asigurare, care răspunde unei griji constante de protecție a persoanei asigurate sau beneficiarului asigurării, datorită stării de inferioritate a acestei părți în raport cu asiguratorul; contractul de locațiune, prin prisma situației de „slăbiciune” a locatarului vis-a-vis de puterea economică a locatorului; contractul de muncă, căruia imperativul protejării uneia din părți -angajatul- raportat la cealaltă -angajatorul- îi este practic inerent; contractul de consumație, în vederea prevenirii și limitării consecințelor unui abuz de putere al profesionistului față de simplul consumator.

f) „Bunele moravuri”, ordinea publică și libertatea contractuală. Cât privește cea de-a doua serie de limitări principale ale exercițiului libertății contractuale, după cum se observă, atât Codul civil român, cât și cel francez, au optat pentru conceptul de „bune moravuri”. Conceptul în sine este unul fluid ce lasă loc interpretării, datorită situației sale la granița dintre alte două concepte la fel de largi și fluide, morala și moravurile⁴⁶. Din punct de vedere al consecințelor juridice ale acestui concept ca limită a libertății contractuale, noțiunea de „bune

⁴⁰ Curtea de Casație a Belgiei aprecia prin Decizia nr.48-1-699 din 9 decembrie 1948 că „nu este propriu-zis de ordine publică decât legea care vizează interesele esențiale ale statului sau colectivității sau care fixează în dreptul privat bazele juridice pe care stau ordinea economică și morală a societății” în Ph. Malaurie, *op.cit.*, p.5.

⁴¹ Dominique Bureau, *La réglementation de l'économie*, în *Archives de philosophie du droit. Le privé et le public*, Tome 41, Ed. Dalloz, Paris, 1997, p.326.

⁴² J. Flour, J-L Aubert, *Les obligations*, Ed. Armand Colin, 6e éd, Paris, 1994, p.203.

⁴³ J. Mestre, *L'ordre public dans les relations économiques*, în *L'ordre public à la fin du XX éme siècle*, dir. T. Revet, 1996, p.34.

⁴⁴ S. Legac-Pech, *La proportionnalité en droit privé des contracts*, Ed. L.G.D.J, Paris, 2000, p.30.

⁴⁵ J. Flour, J-L Aubert, *Les obligations*, Ed. Armand Colin, 9e éd, Paris, 2000, p.119.

⁴⁶ pentru distincția dintre morală și moravuri a se vedea E. Speranția, *Introducerea în filozofia dreptului*, Ed. Cartea Românească, Sibiu, 1944, p.349-361.

moravuri” pare a îngloba două categorii de reguli: cele sociale ce privesc moravurile propriu-zise (deprinderi naturale rezultate dintr-o practică constantă de către persoane și colectivități, relativ la ceea ce este bine sau rău), și cele sociale privind morala publică (ansamblul preceptelor morale acceptate de către o anumită societate tip ca reguli esențiale de conviețuire și comportare socială). Necesitatea găsirii unei noțiuni unice generice care să desemneze ambele categorii de reguli ce vin să illustreze conceptul de „bune moravuri” a determinat doctrina juridică să folosească denumirea de „reguli de conviețuire socială”⁴⁷ sau de „reguli sociale de comportare care privesc ordinea publică”⁴⁸. În acest sens trebuie precizată poziția practicii judiciare decida că „în cazul în care, contrar *regulilor de conviețuire socială*, un contractant a profitat de ignoranța sau de starea de constrângere în care s-a aflat celălalt, spre a obține avantaje disproportionale față de prestația care a primit-o, convenția respectivă, nu va putea fi considerată valabilă, întrucât ea s-a întemeiat pe o cauză imorală”⁴⁹.

4. Valoarea juridică a libertății contractuale – simplu principiu de drept sau principiu cu valoare constituțională? a) Poziția Consiliului Constituțional francez. O mare parte a doctrinei juridice franceze consideră că libertatea contractuală dobândește valoare constituțională în mod indirect, găsindu-și fundamentul în art.4⁵⁰ și 5 din Declarația Drepturilor omului și cetățeanului din 28 august 1789, actualmente Preambulul Constituției franceze din 1958. De asemenea, aceeași parte a doctrinei califică libertatea contractuală drept un corolar al libertății de a întreprinde⁵¹, libertate care începând cu **Dec. nr.81-132 din 16 ianuarie 1982** dobândește valoare și protecție constituțională. Astfel, se consideră că libertatea contractuală își găsește protecție constituțională indirect, prin intermediul protecției acordate de judecătorul constituțional libertății de a întreprinde, la acea dată, precum și în perioada următoare, poziția Consiliului Constituțional francez în ceea ce privește rangul normelor ce se constituie în garanții ale libertății contractuale în Franța părând destul de ezitantă, neexprimându-și poziția cu privire la valoarea principiului libertății contractuale. Vom evidenția în continuare un scurt istoric al evoluției conceptului de libertate contractuală și a fundamentului acestuia, principiul autonomiei de voință, în jurisprudența Consiliului Constituțional francez.

---

⁴⁷ A. Ionașcu, *Drept civil. Partea generală*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1963, p.208-210; C. Stătescu, C. Bârsan, *Tratat de drept civil. Teoria generală a obligațiilor*, Ed. Academiei, București, 1981, p.34.

⁴⁸ Ioan Albu, *op.cit.*, p.35.

⁴⁹ Tribunalul Suprem, secția civilă, dec. nr.73/1969.

⁵⁰ art.4 al Declarației Drepturilor omului și cetățeanului din 1789: „Libertatea constă în puterea de a face tot ce nu dăunează altuia; astfel, exercițiul drepturilor naturale ale fiecărui om nu își găsește limite decât în acelea pentru asigurarea folosinței aceluiași drepturi și pentru ceilalți membri ai societății. Aceste limite nu pot fi determinate decât de lege”.

⁵¹ Michel de Villiers, Thierry S. Renoux, *Le Code Constitutionnel*, comentte et adnote, Ed. Litec, Paris, 2001, p.25.

Astfel, primele referiri ce rezultă din jurisprudența instanței constituționale prin **Dec.59-1 din 27 noiembrie 1957**, **Dec. nr.61-3 din 8 septembrie 1961** și **Dec. nr.73-80 din 28 noiembrie 1973**, par favorabile recunoașterii principiului autonomiei de voință de valoare de principiu fundamental al dreptului obligațiilor dar în scopul de a-i relativiza importanța, din moment ce Consiliul adăuga că legislativul putea „*permettre anumite intervenții, considérées nécessaires, de la puissance publique en relation contractuelle avec des particuliers*”⁵².

După o perioadă de timp de tăcere a instanței constituționale franceze în ceea ce privește cele două concepte, prin **Dec. nr.94-348 din 3 august 1994**⁵³ Consiliul Constituțional apare pentru prima dată tranșant, de o manieră negativă, în problema valorii juridice a libertății contractuale: „(...)9. *nici o norme de valoare constituțională nu garantează libertatea contractuală*”.

Un anumit reviriment⁵⁴ în modificarea poziției jurisdicției constituționale, deși era așteptat, nu se produce, **Dec. nr.96-375 din 9 aprilie 1996** și **Dec. nr.97-388 din 20 martie 1997** constituindu-se într-un nou refuz în ceea ce privește recunoașterea de valoare constituțională principiului: „(...)8. *principiul libertății contractuale nu are prin el însuși valoare constituțională*”; de asemenea, (...) *nu rezultă nici din art.4 al Declarației Drepturilor omului și cetățeanului, nici din altă normă de valoare constituțională un principiu constituțional numit al <<autonomiei de voință>>*”⁵⁵. Astfel, judecătorul constituțional francez nu poate recunoaște normelor ce asigură protecția libertății contractuale decât valoare legislativă, argumentele fiind, pe de o parte, inexistența vreunei referiri textuale în acest sens, iar pe de altă parte, dubiul actual existent cu privire la caracterul veritabil de principii de drept ale libertății contractuale și al fundamentului său, autonomia de voință.

Totuși trebuie remarcat un plus evident față de poziția anterioară: pare că referirea la faptul că „(...) *nesocotirea –libertății contractuale- nu poate fi invocată în fața Consiliului Constituțional decât în cazul în care ar putea aduce atingere drepturilor sau libertăților constituționale garantate*” confirmă ceea ce doctrina franceză sugerase încă de la început, și anume, protecția constituțională a libertății contractuale poate fi asigurată, considerată fiind un mijloc în serviciul libertăților fundamentale, dar numai indirect, fără a face o referire expresă la un asemenea principiu constituțional, prin intermediul celorlalte drepturi și libertăți ce au valoare constituțională recunoscută și experts declarat, cum este cazul libertății de a întreprinde.

b)Consacrarea principiului. Dec.nr.98-401 din 10 iunie 1998 poate fi considerată ca momentul consacrării libertății contractuale cu valoare

⁵² Luc Grynbaum, *Le contrat contingent*, Ed. L.G.D.J, Paris, 2004, p.62.

⁵³ <http://www.conseil-constitutionnel.fr>.

⁵⁴ Louis Favoreu, *Jurisprudence du Conseil constitutionnel*, Revue Française de Droit Constitutionnel, 1997, p.333-334.

⁵⁵ în același sens, al negării protecției constituționale a principiului autonomiei de voință, se înscriu și Dec. nr.95-385 din 30 decembrie 1996 și Dec. nr.97-391 din 7 noiembrie 1997.

constituțională⁵⁶, Consiliul Constituțional, examinând efectul unei legi asupra contractelor deja încheiate, precizează că legislatorul n-ar putea aduce „*economiei convențiilor și contractelor legal încheiate, o atingere de o asemenea gravitate astfel încât ea nesocotește manifest libertatea decurgând din art.4 al Declarației Drepturilor omului și cetățeanului*”. Practic, găsind drept fundament principiul libertății individuale enunțat în art.4 al Declarației Drepturilor omului și cetățeanului, Consiliul Constituțional a recunoscut obligația constituțională negativă pe care o are legislatorul de a nu aduce atingere economiei convențiilor și contractelor legal încheiate, căci contractul este obligatoriu nu pentru că legea o vrea, ci pentru că decurge din exercițiul unui drept fundamental ce se impune legislatorului și al cărui respect nu poate fi nesocotit de acesta⁵⁷. Se impune a fi precizat faptul că, așa cum era de altfel normal, această consacrare se produce având drept fundal chestiunea unei eventuale atingeri produse de art.1 și art.3 din legea controlată, referitoare la reducerea duratei legale a muncii efective, a libertății de a întreprinde.

În continuare Consiliul Constituțional păstrează linia trasată a principiului constituțional al libertății contractuale afirmând prin **Dec. nr.99-419 din 9 noiembrie 1999** că „(...) *dacă contractul este legea comună a părților, libertatea ce decurge din art.4 al Declarației Drepturilor omului și cetățeanului din 1789 justifică faptul că un contract de drept privat pe durată indeterminată poate fi rupt unilateral, de către unul din contractanți, informarea cocontractantului, cât și repararea prejudiciului eventual rezultat din modurile de întrerupere trebuind totuși a fi garantate*”. Deci, ca orice drept fundamental, libertatea contractuală are un caracter relativ, și nu absolut, putând să-și vadă limitat exercițiul în numele protejării unui interes general constituțional sau al ordinii publice, aceeași decizie citată enunțând faptul că încheierea unei convenții private între două persoane ce doresc, fără a se căsători sau a deveni concubini, să fie legați de un pact de viață comună, poate fi refuzată de lege părinților sau rudelor, unui minor emancipat sau major fără tutelă⁵⁸.

Dacă cele două decizii citate anterior nu faceau o referire *expressis verbis* la principiul libertății contractuale, deși este evident că despre protejarea sa împotriva unor eventuale atingeri ale legislatorului era vorba, **Dec. nr.2000-437 din 19 decembrie 2000** apare tranșantă în această problemă, stipulând că dispoziția legală criticată de recurenți nu aduce „*libertății contractuale care decurge din art.4 al Declarației Drepturilor omului și cetățeanului din 1789 o atingere contrară Constituției*”. Astfel, referirea expresă la libertatea contractuală de către Consiliul Constituțional ca și normă de referință în materia controlului de

⁵⁶ a se vedea Nicolas Molfessis, *Le Conseil constitutionnel redécouvre le droit civil*, Revue trimestrielle de droit civil, 1998 (3), p. 796.

⁵⁷ Laurent Aynes, *Loi et contrat. Le contrat, loi des parties*, Cahiers du Conseil constitutionnel nr.17, 2004, p.3, la <http://www.conseil-constitutionnel.fr>.

⁵⁸ Michel de Villiers, Thierry S. Renoux, *op.cit.*, p.27.

constituționalitate vine să limpezească jurisprudența anterioară incertă a jurisdicției constituționale franceze în această problemă⁵⁹.

În plus, prin **Dec. nr.2004-497 din 1 iulie 2004**, „etapă suplimentară în determinarea conturilor constituționale ale libertății contractuale”, se poate remarca o poziție mai mult decât favorabilă a Consiliului care, sesizat fiind de către recurenți pentru efectuarea controlului de constituționalitate a textului criticat în raport *numai* cu o eventuală atingere ce ar fi adusă libertății de a întreprinde (dacă textul în cauză era susceptibil de a afecta exercițiul liber al unei activități profesionale a distribuitorilor de rețele de televiziune), procedează *și la* verificarea conformității *și în* raport cu principiul constituțional al libertății contractuale, a libertății de a se angaja într-o relație contractuală, ce derivă din art.4 al Declarației Drepturilor omului și cetățeanului din 1789⁶⁰, deși acest lucru nu îi fusese cerut. Această schimbare de poziție comportă cel puțin două implicații: pe de o parte, se poate observa foarte clar relația specială, intimă, dintre cele două drepturi fundamentale –libertatea de a întreprinde și libertatea contractuală- ce comportă un regim de protecție foarte apropiat, iar pe de altă parte, libertatea contractuală, deși considerată ca „expresia concretă a libertății de a întreprinde”⁶¹, devine actualmente o libertate recunoscută cu caracter constituțional autonom ce prezintă o importanță crescândă în jurisprudența Consiliului Constituțional.

c) Poziția Curții Constituționale române. Instanța constituțională română are în ceea ce privește valoarea juridică a libertății contractuale, ca și cea franceză de altfel, o poziție am putea spune fluctuantă, fapt ce va rezulta din analiza conținutului unor decizii ale acesteia ce urmează a fi prezentate.

O primă decizie ce trebuie amintită este **Dec. nr.6 din 11 noiembrie 1992** prin care Curtea Constituțională a declarat ca fiind neconstituționale dispozițiile unei legi prin care se interzicea persoanelor posibilitatea de înstrăinare a unor imobile pentru o anumită perioadă de timp. Importanța menționării acestei decizii, chiar dacă nu cuprinde o referire directă la libertatea contractuală, rezidă în aceea că ar fi putut constitui un moment favorabil în considerarea posibilității de protecție constituțională indirectă a acestei libertăți. În fapt, Curtea, prin declararea neconstituționalității respectivelor dispoziții din lege, a asigurat o protecție directă dreptului constituțional la proprietate, dar am putea spune că, având în vedere dispozițiile lezionare, a apărut indirect și libertatea contractuală, chiar dacă considerentele care au fundamentat luarea acestei decizii țin doar de faptul că respectiva inderdicție de înstrăinare, derogare de la un atribut al dreptului fundamental la proprietate, nu putea fi adoptată decât printr-o lege organică, nicidecum printr-una ordinară cum a de altfel a procedat legislativul⁶².

Ulterior, prin **Dec. nr.89 din 4 octombrie 1995**, **Dec. nr.18 din 27 februarie 1996** și **Dec. nr.38 din 3 aprilie 1996**, Curtea noastră constituțională a

⁵⁹ Aurélie Duffy, *Jurisprudence du Conseil constitutionnel*, Revue Française de Droit Constitutionnel, nr.60/2004, p.819-821.

⁶⁰ *Ibidem*.

⁶¹ Louis Favoreu coordonnateur, *Droit des libertés fondamentales*, Dalloz, Paris, 2000, p.211.

⁶² Victor Babiuc, Valeriu Stoica, *Libertatea contractuală și dreptul constituțional*, Revista Dreptul, nr.7/1995, București, p.10.

fost sesizată să se pronunțe cu privire la constituționalitatea prevederilor art.7 din Legea nr.76/1992, mai precis, sub aspectul concordanței acestui articol cu prevederile art.134 alin.(1) și (2) din Constituție ce normează obligația constituțională a statului de a asigura libertatea comerțului. Curtea a considerat că prevederile respectivului articol din lege sunt constituționale și nu aduc atingere libertății comerțului deoarece „statul, în considerarea obligației sale prevăzute de art.134 alin.(2) lit.a) din Constituție, este în măsură să introducă (...) un minimum de garanție pentru agenții economici corecți, fapt care corespunde interesului public (...)”, însă ceea ce este interesant de precizat și observat este precizarea de către aceeași curte, în continuare, a faptului că „posibilitatea limitării prin lege a libertății de voință a părților (...) este stabilită și de prevederile art.1088 din Codul civil, precum și de cele ale art.43 din Codul comercial”. Ne putem întreba ce semnificație ar putea să fi avut pentru Curte referirea evidentă în plus și la principiul autonomiei de voință în materie contractuală în contextul verificării constituționalității unui text de lege în raport cu o libertate fundamentală, libertatea comerțului, consacrată constituțional chiar de actul fundamental al statului. Să fi fost oare vorba, la fel ca și în cazul jurisprudenței franceze, de o încercare de a pune bazele unei reale protecții constituționale a principiului autonomiei de voință și a corolarului său direct –libertatea contractuală- prin prisma unui drept fundamental cu valoare constituțională consacrată expres?

Ceea ce ar fi putut să constituie din nou într.un punct de plecare în asigurarea unei protecții constituționale indirecte a libertății contractuale este infirmat de jurisprudența ulterioară a Curții Constituționale, mai mult decât atât, reliefând o poziție clară de negare a valorii constituționale a libertății fundamentale.

Astfel, prin **Dec. nr.109 din 6 iulie 1999**, sesizată fiind cu privire la constituționalitatea prevederilor art.4 alin(2) din Ordonanța de urgență a Guvernului nr.32/1998, se declară că „în ceea ce privește susținerea autoarei excepției, **potrivit căreia textul criticat încalcă libertatea contractuală, prin aceea că se creează posibilitatea intervenției pe cale administrativă în mecanismul de luare a hotărârilor adunării generale a acționarilor, Curtea Constituțională constată că aceasta nu este o problemă de constituționalitate, ci una de legalitate**”.

Aceeași poziție o adoptă Curtea și când trebuie să verifice constituționalitatea art.970 alin.(2) din Codul civil⁶³ în raport cu art.49⁶⁴ din Constituția din 1991, în urma analizei efectuate declarând prin **Dec. nr.220 din 14**

---

⁶³ art.970 alin.(2) din Codul civil: “Ele [convențiile] obligă nu numai la ceea ce este expres într-însele, dar la toate urmările, ce echitatea, obiceiul sau legea dă obligației după natura sa”.

⁶⁴ art.49 din Constituția României din 1991, Restrângerea exercițiului unor drepturi sau al unor libertăți: “(1) Exercițiul unor drepturi sau al unor libertăți poate fi restrâns numai prin lege și numai dacă se impune, după caz, pentru: apărarea siguranței naționale, a ordinii, a sănătății ori a moralei publice, a drepturilor și a libertăților cetățenilor; desfășurarea instrucției penale; prevenirea consecințelor unei calamități naturale ori ale unui sinistru deosebit de grav. (2) Restrângerea trebuie să fie proporțională cu situația care a determinat-o și nu poate atinge existența dreptului sau a libertății”.

noiembrie 2000: “Curtea constată că **dispozițiile constituționale nu au nici o relevanță în cauză, deoarece acestea privesc restrângerea exercițiului unor drepturi sau al unor libertăți fundamentale și nicidecum restrângerea drepturilor civile, cum este, spre exemplu, libertatea contractuală, la care se referă textul de lege criticat**”.

Deci, pentru Curtea noastră constituțională problema libertății contractuale nu constituie o problemă de constituționalitate care ar fi de competența sa, protecția acestui drept considerat doar de natură civilă revenind numai judecătorului ordinar și nu celui constituțional.

Parcă pentru a înlătura orice dubiu care ar mai putea să persiste în ceea ce privește valoarea libertății contractuale pentru Curte, prin **Dec.nr.365 din 5 iulie 2005**, în fapt poziția actuală a instanței noastre constituționale, se declară expres faptul că “(...) **libertatea contractuală, în ciuda unei aparente identități terminologice, nu face parte din categoria drepturilor și libertăților fundamentale, în expresia lor constituțională**”. În plus, Curtea oferă și o definiție sintetică a acestui drept: “**libertatea contractuală este posibilitatea recunoscută oricărui subiect de drept de a încheia un contract, în înțelesul de mutuu consensus, de produs al manifestării sale de voință convergentă cu a celeilalte sau celorlalte părți, de a stabili conținutul acestuia și de a-i determina obiectul, dobândind drepturi și asumându-și obligații a căror respectare este obligatorie pentru părțile contractante**”, reținând, de asemenea, că “**libertatea contractuală poate fi valorificată numai în cadrul legal, cu respectarea unor limite rezonabile impuse de rațiuni de ocrotire a unor interese publice și private legitime; exercitată în afara acestui cadru, fără opreliști, orice libertate își pierde legitimitatea și tinde să se convertească în anarhie**”. Dispozițiile legale criticate erau constituite de conținutul art.38⁶⁵ din Legea nr.53/2003 – Codul muncii care se referă la contractul de muncă, Curtea afirmând că “**neîndoielnic, și contractul de muncă dă expresie libertății contractuale, dar o face într-o manieră specifică, determinată de obiectul său propriu și esențial diferit de acela al altor contracte, constând în prestarea unei anumite activități, a unei munci, în schimbul unei remunerații**” și că acesta este o “**instituție juridică prin care este valorificat în principal (...) dreptul la muncă (...) inclus în categoria drepturilor fundamentale ale omului, fiind consacrat, ca atare, de Constituție**”.

Concluzia evidentă ce se desprinde din analiza deciziei precitate este aceea că poziția actuală a Curții Constituționale române este una de negare a valorii constituționale a libertății contractuale și în consecință a protecției superioare de care ar putea să se bucure acest drept.

Chiar și în aceste condiții exercițiul libertății contractuale ar putea să beneficieze de protecție constituțională indirectă, prin intermediul celorlalte drepturi și libertăți fundamentale consacrate constituțional, mai ales că instanța noastră constituțională, deși la început și nereușind încă să dezvolte o jurisprudență

---

⁶⁵ art.38 din Legea nr.53/2003 – Codul muncii: “Salariații nu pot renunța la drepturile ce le sunt recunoscute prin lege. Orice tranzacție prin care se urmărește renunțarea la drepturile recunoscute de lege salariaților sau limitarea acestor drepturi este lovită de nulitate”.

solidă în cei 17 ani de activitate reală, ar putea să urmeze exemplul Consiliului Constituțional francez, care după cum evidențiam anterior, garantează și protejează constituțional această libertate prin prisma unei alte libertăți, libertatea de a întreprinde; mai mult decât atât, un plus evident față de dreptul francez îl constituie faptul că actualmente revizuirea Constituției române din 2003 a lărgit sfera drepturilor și libertăților fundamentale ce beneficiază de protecție constituțională, printre acestea numărându-se și libertatea economică care în fapt este echivalentul francez al libertății de a întreprinde, cu precizarea că aceasta din urmă a dobândit valoare constituțională prin prisma jurisprudenței instanței constituționale franceze. Deci, subliniem că acest exemplu ar putea fi evident urmat de Curtea noastră, care având la îndemână un drept cu valoare constituțională expres declarată în actul fundamental –libertatea economică⁶⁶- ar putea să asigure o protecție superioară libertății contractuale, însă deocamdată acest lucru rămâne numai la nivelul unui deziderat a cărui importanță evidentă o apreciem. De asemenea, Curtea noastră, dacă ar dori să găsească un fundament juridic în ipoteza unei încercări de constituționalizare a libertății contractuale, ar avea la îndemână cadrul general oferit de art.23 din Constituție care instituie principiul inviolabilității și garantării libertății individuale. Din nou, ar fi vorba de urmarea exemplului furnizat de jurisprudența franceză, și, chiar dacă art.4⁶⁷ al Declarației Drepturilor omului și cetățeanului din 1789 este mai complex decât corolarul său din actualul act fundamental român, care pune accent doar la aspecte particulare ale libertății individuale (percheziționarea, reținerea sau arestarea unei persoane), acest lucru ar fi posibil deoarece însăși simpla denumire marginală a respectivului articol – libertatea individuală- are caracter normativ și poate produce consecințe importante în planul protecției constituționale a unor drepturi sau libertăți neconsacrate expres cu valoare constituțională având în vedere că referirea poartă cu privire la conceptul de libertate în general.

---

⁶⁶ art.45 din Constituția României din 2003, Libertatea economică: „Accesul liber al persoanei la o activitate economică, libera inițiativă și exercitarea acestora în condițiile legii, sunt garantate”.

⁶⁷ art.4 al Declarației Drepturilor omului și cetățeanului din 1789: „Libertatea constă în puterea de a face tot ce nu dăunează altuia; astfel, exercițiul drepturilor naturale ale fiecărui om nu își găsește limite decât în acelea pentru asigurarea folosinței aceluiași drepturi și pentru ceilalți membri ai societății. Aceste limite nu pot fi determinate decât de lege”.